

Seda DUNBAY
Avukat

**Türk Parlamento Tarihinde
Yasama Sorumsuzluğu ve
Dokunulmazlığı
(1876-1995)**

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	VII
İÇİNDEKİLER.....	IX
GİRİŞ.....	1

BÖLÜM I

Parlamento Üyeliğinin Tarihsel ve Siyasal Olarak Temeli: Emredici Vekâletten Yeni Temsil Anlayışına Geçiş	11
--	-----------

BÖLÜM II

Parlamente Bağımsızlıkların Tarihi Kökeni	27
--	-----------

BÖLÜM III

Meşrutiyet Dönemi Hukuk Literatüründe Teşrii Masuniyet (Yasama Bağımsızlıkları)	45
I. Kanun-u Esasinin İlk Halinde Teşrii Masuniyet	45
II. Ayan ve Mebusan Meclisi Üyeliğinin Niteliği ve Teşrii Masuniyet Bakımından Farkı.....	51
III. 1909 Değişikliklerinin Teşrii Masuniyet Kurumuna Etkisi.....	54

BÖLÜM IV

Birinci Meclis Döneminde Yasama Bağımsızlıkları 61

- I. Teşkilat-ı Esasiye Kanununun Hazırlanışı ve Yasama Bağımsızlıklarına Yaklaşımı 61
- II. Birinci Meclis Döneminde Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılmasına İlişkin Örnek Olaylar 67
  - A. Karahisarşarki Milletvekili Memduh Bey'in Yasama Dokunulmazlığına Dair Evrak Hakkındaki Adalet Komisyonu (Adliye Encümeni) Raporunun (Mazbatasının) Görüşülmesi 67
  - B. Konya Milletvekilleri Musa Kazım, Abdülhalim Çelebi Efendiler ve Arkadaşlarının Yasama Dokunulmazlıklarının Görüşülmesi 70
  - C. Mentеше Milletvekili Yunus Nadi Bey'in Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılmasına Dair Adalet Bakanlığı (Adliye Vekâleti) Tezkeresinin Görüşülmesi 80
  - D. Van Milletvekili Haydar Bey'in Yasama Dokunulmazlığı Hakkındaki Görüşme 81
  - E. Biga Milletvekili Mehmet, Bursa Milletvekili Operatör Emin ve Canik Milletvekili Süleyman Beylerin Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılmasına İlişkin Görüşme 85
  - F. Tokat Milletvekili Nazım Bey'in Yasama Dokunulmazlığına İlişkin Görüşme 87
  - G. Muş Milletvekili Kasım Efendi'nin Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması Girişimi 91
  - H. Amasya İstiklal Mahkemesi Üyelerinin Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılmasının Görüşülmesi 92
  - I. Lazistan Milletvekili Osman Bey'in Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması 93

- J. Eskişehir Milletvekili Hüsrev Sami Bey
Hakkında Yasama Dokunulmazlığının
Kaldırılmasına Dair Görüşme 96

BÖLÜM V

1924 Tarihli Teşkilat-ı Esasiye Kanunu

Döneminde Yasama Bağışıklıkları 97

- I. Türkiye Büyük Millet Meclisinin 1924
Teşkilat-ı Esasiye Kanununu Yapım Süreci ve
Yasama Bağışıklıklarına Yaklaşımı 97
- II. 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu Döneminde
Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılmasına
İlişkin Örnek Olaylar 111
- A. Tek Parti Döneminde Yasama
Dokunulmazlıkları Kaldırılan Milletvekilleri 112
1. Cebelibereket Milletvekili Ali Rıza Bey'in
Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması 112
  2. Eski Ticaret Bakanı Gaziantep
Milletvekili Ali Cenani Bey'in Yasama
Dokunulmazlığının Kaldırılması ve Yüce
Divana Gönderilmesi Kararı 114
  3. Cebelibereket Milletvekili İhsan
(Eryavuz) Bey ve Bilecik Milletvekili
Doktor Fikret (Onuralp) Bey'in Yasama
Dokunulmazlığının Kaldırılması 116
  4. Urfa Milletvekili Ali Saib Ursavaş'ın
Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması 121
  5. Urfa Milletvekili Refet Ülgen'in Yasama
Dokunulmazlığının Kaldırılması 124
  6. Tokat Milletvekili Hasip Ahmet Aytuna'nın
Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması 129
- B. 1946 Yılında Çok Partili Siyasi Hayata
Geçildikten Sonra Yasama Dokunulmazlığı
Kaldırılan Milletvekilleri 131

1. Bağımsız Denizli milletvekili Reşad Aydınlı'nın Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması.....	131
2. Millet Partisi Milletvekili Sadık Aldoğan'ın Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması.....	137
C. Demokrat Parti Döneminde Yasama Dokunulmazlığı Kaldırılanlar	144
1. CHP Kars Milletvekili Hüseyin Cahit Yalçın'ın Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması.....	144
2. Cumhuriyet Halk Partisi Kars Milletvekili İbrahim Us'un Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması.....	148
3. Cumhuriyet Halk Partisi Kars Milletvekili Sırrı Atalay'ın Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması.....	150
4. Cumhuriyetçi Millet Partisi Kırşehir Milletvekili Osman Alişiroğlu'nun Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması.....	156
5. Cumhuriyet Halk Partisi Malatya Milletvekili Kamil Kırıkoğlu'nun Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması	160
6. Cumhuriyetçi Millet Partisi Kırşehir Milletvekili Osman Bölükbaşı'nın Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması.....	164

BÖLÜM VI

1961 Anayasası Döneminde Yasama Bağışıklıkları 169

I. 1961 Anayasasının Hazırlanış Süreci ve Yasama Bağışıklıklarına Yaklaşımı.....	169
II. 1961 Anayasası Döneminde Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılmasına İlişkin Örnek Olaylar.....	176
A. Millet Meclisinde Yasama Dokunulmazlığı Kaldırılan Milletvekilleri	177

1. Türkiye İşçi Partisi İstanbul Milletvekili Çetin Altan'ın Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması.....	177
2. Adalet Partisi Zonguldak Milletvekili Nuri Beşer'in Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması.....	185
3. Cumhuriyet Halk Partisi Yozgat Milletvekili Celal Ahmet Sungur'un Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması.....	190
4. Yeni Türkiye Partisi Hakkâri Milletvekili Ali Karahan'ın Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması.....	194
B. Cumhuriyet Senatosu'nda Yasama Dokunulmazlığı Kaldırılan Senatörler.....	198
1. Kontenjan Senatörü Cemal Madanoğlu ve Tabii Üye Osman Köksal'ın Yasama Dokunulmazlıklarının Kaldırılması.....	198
2. Tabii Üye Ekrem Acuner'in Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması.....	204
3. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi Niğde Üyesi Senatör Kudret Bayhan'ın Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması	208
4. Adalet Partisi Hatay Üyesi Senatör Mustafa Deliveli'nin Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması.....	210
5. Adalet Partisi Giresun Üyesi Senatör Sabahattin Orhon'un Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması.....	214

BÖLÜM VII

1982 Anayasası Döneminde Yasama Bağışlıklıkları 217

I. 1982 Anayasasının Hazırlanış Süreci ve Yasama Bağışlıklıklarına Yaklaşımı.....	217
--	-----

II. 1982 Anayasası Döneminde Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılmasına İlişkin Örnek Olaylar.....	227
A. Demokrasi ve Emek Partisi (DEP) Şırnak Milletvekili Orhan Doğan'ın Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması.....	228
B. Demokrasi ve Emek Partisi Muş Milletvekili Sırrı Sakık'ın Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması.....	238
C. Demokrasi ve Emek Partisi Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak'ın Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması.....	244
D. Demokrasi ve Emek Partisi Diyarbakır Milletvekili M. Hatip Dicle'nin Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması.....	250
E. Demokrasi ve Emek Partisi Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana'nın Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması.....	254
F. Demokrasi ve Emek Partisi Mardin Milletvekili Ahmet Türk'ün Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması.....	265
G. Demokrasi ve Emek Partisi Şırnak Milletvekili Selim Sadak'ın Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması.....	271
H. Refah Partisi İstanbul Milletvekili Hasan Mezarıcı'nın Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması.....	273
SONUÇ.....	277
KAYNAKÇA.....	289